

گزارش
اختصاصی
روزنامه صبا از
جشنواره بین‌المللی
تئاتر خیابانی
مریوان

میثم زندگی
داور جشنواره

تئاتر خیابانی، مقاومت فرهنگی
در برابر همسان‌سازی معنا

بهمن صادق حسنی
کارگردان نمایش «به نام آهو» از گیلان

هر شهروند مریوانی یک حامی
تئاتر خیابانی است

جشنواره‌ای که خیابان‌ها را صحنه فرهنگ می‌کند

پگاه زارعی
گزارش

در شهری که خیابان‌هایش صحنه‌اند و مردمش بازیگران بی‌ادعا، هجدهمین جشنواره بین‌المللی تئاتر خیابانی مریوان در حال برگزاری است؛ رویدادی که در روزگار دشوار اقتصاد

و تغییرات مدیریتی، همچنان بر دوش مردم ایستاده است. از نگاه داوران و هنرمندان حاضر، مریوان نه فقط میزبان یک جشنواره، که مظهر تداوم فرهنگ و گفت‌وگوی مردمی از دل خیابان است؛ جایی که هنر هنوز زنده و معنا هنوز در جریان است. هجدهمین دوره جشنواره بین‌المللی تئاتر خیابانی مریوان با دبیری فاتح بادپروا، از چهارم تا هشتم آبان ماه ۱۴۰۴ در مریوان در حال برگزاری است. شهری که سال‌هاست با تئاتر خیابانی شناخته می‌شود و با وجود تغییرات مدیریتی و غیبت برخی گروه‌های خارجی، این جشنواره همچنان با شور و حضور پررنگ مردم برپا شده است. در ادامه، گفت‌وگوهای اختصاصی خبرنگار روزنامه صبا با داوران و هنرمندان این دوره از جشنواره را می‌خوانید؛ گفت‌وگوهایی که از دل خیابان‌های مریوان و میان از دحام تماشاگران شکل گرفته است.

درباره برپایی این دوره از جشنواره بفرمایید.

من فکر می‌کنم برپایی جشنواره تئاتر خیابانی بسیار مفید و ارزنده است. از نگاه من که در حوزه نشانه‌شناسی فرهنگی فعالیت می‌کنم، آثار هنری بخشی از سپهر نشانه‌ای فرهنگ هستند. در نشانه‌شناسی فرهنگی، از ارزش‌ها و الگوهای سخن می‌گوییم که در جامعه تحت عنوان «هنجارهای خودی» شناخته می‌شوند، اما همواره نقدهایی نسبت به آن‌ها وجود دارد. نمایش‌هایی که اینجا می‌بینیم، حامل حرف‌هایی هستند که ریشه در نقدهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی دارند. هنرمندان برای نقد الگوهای تثبیت‌شده، ناچارند از مرکز فاصله بگیرند و به پیرامون بروند. لوتمان در نظریه خود می‌گوید در نشانه‌شناسی فرهنگ، ما یک مرکز داریم و یک پیرامون. آثار هنری در مرز میان فرهنگ خودی و فرهنگ‌های مرسوم شکل می‌گیرند و جایگاهی حساس دارند، چرا که میان مخاطب، اثر هنری و جامعه ایستاده‌اند. در تئاتر خیابانی این ویژگی مرکزگریزی به‌خوبی دیده می‌شود. در تئاتر صحنه‌ای هر شب یک معنا تکرار می‌شود، اما در تئاتر خیابانی، هر شب معناهای تازه‌ای خلق می‌شود؛ چون تماشاگران متفاوت‌اند. معنا در اینجا در تعامل با تماشاگر ساخته می‌شود و به تعداد مخاطبان تفسیر می‌گردد. این ترویج تنوع معناست.

تئاتر خیابانی نوعی مقاومت دائمی فرهنگی در برابر همسان‌سازی معناست. در فرم‌های ثابت، معنا تحمیل می‌شود، اما در خیابان، معنا آزاد و زنده است. این امر ذهن مخاطب را از جمود می‌رهاند. جامعه‌ای که ذهن‌های فعال داشته باشد، پویاتر می‌شود. بنابراین برگزاری چنین جشنواره‌هایی برای جامعه ضروری است؛ بخشی از جامعه از این طریق درمان می‌شود. اما نحوه اجرا هم اهمیت دارد. وقتی در مرز میان الگوهای فرهنگی و مخاطب قرار می‌گیرید، باید عناصر سازنده اثر را بشناسید. صدای بوق ماشین، خنده رهگذران یا حتی سکوت ناگهانی جمعیت، بخشی از نمایش‌اند. بدن بازیگر در خیابان حامل حافظه اجتماعی و تاریخی است؛ حافظه‌ای از اقتصاد، سیاست و فرهنگ. بازیگر باید این حافظه را به نمایش بگذارد. در داوری آثار، من دو نگاه دارم: نخست اینکه اثر در فرهنگ خودی چه معنا می‌سازد و دوم اینکه در ارتباط بین‌فرهنگی چه تأثیری دارد. اثر موفق، اثری است که در هر دو سطح معنا تولید کند. برخی آثار تنها در بستر بومی معنا دارند، و برخی دیگر در جهان معنا را از دست می‌دهند. اثر خوب، اثری است که هم در فرهنگ خودی ریشه داشته باشد و هم جهانی باشد. حرکت فرهنگی مریوان درخشان است؛ شهری که با تئاتر رشد کرده، مردمش روایت‌گرند و این یعنی جامعه‌ای زنده. فقط باید آموزش‌های علمی جشنواره تقویت شود تا جریان‌های نو و پیشرو شکل گیرد.

کیفیت آثار امسال را چگونه می‌بینید؟

ما باید در برابر الگوهای تکراری مقاومت کنیم. اگر جشنواره به عادت تبدیل شود، خطر رکود پیش می‌آید. اما باید بگوییم که بسیاری از نمایش‌هایی که در دوروز اخیر دیدم، با وجود زحمات گروه‌ها، هنوز به استاندارد لازم نرسیده‌اند. اگر روند به همین شکل ادامه یابد، در انتخاب آثار دچار مشکل جدی می‌شویم.

از نمایش خودتان بگویید.

«به نام آهو» نمایشی است با عنوان فرعی «بارخوابی برای اینکه بهار بیاید». قصه درباره ستیز میان زمستان و بهار است. در این اثر، آهو نماد بازگشت زندگی و زایش دوباره زمین است. نمایش ۱۶ دقیقه‌ای زمان دارد، با بازیگر و موسیقی زنده. ما قصه را به آیین‌های کهن پیوند زده‌ایم. آهو به صورت عروسک در نمایش حضور دارد. خورشید نمادی از آیین «چلنجر» یا آفتاب‌خوانی است، که در آن مردم فریاد می‌زنند تا خورشید و گرما بازگردند و سرما برود. نمایش در اصل درباره زایش دوباره زمین است؛ اینکه زمین در سال نوزاد زاده می‌شود.

نگاه شما به جشنواره مریوان چیست؟

خدا را شکر، مثل هر سال مردم مریوان عالی‌اند. به نظر من، هر شهروند مریوانی یک حامی تئاتر خیابانی است. شما وارد هر محله یا تاکسی شوید، از شما می‌پرسند از بچه‌های تئاتر هستی یا نه. این یعنی «تئاتر برای همه» واقعاً در مریوان معنا یافته. مردم جشنواره را مال خودشان می‌دانند، نه مال دبیرخانه یا اداره‌ای خاص.

امیدوارم مسئولان فرهنگی کشور هم از این رویداد حمایت کنند تا دبیر و اعضای ستاد بدون دغدغه جشنواره را برگزار کنند.

به عنوان دبیر جشنواره تئاتر خیابانی

شهروند، تفاوت برگزاری جشنواره‌ها پس از جنگ ۱۲ روزه را چطور می‌بینید؟
جنگ ۱۲ روزه در کوتاه مدت فعالیت‌های فرهنگی را متوقف کرد، اما هنرمندان تئاتر خیابانی حتی در همان روزها برای مردم اجرا داشتند. خلاقیت این هنرمندان مانع خاموشی تئاتر شد.

چرا امسال آثار بین‌المللی کم‌ترند؟

دلیلش ضعف دبیرخانه نیست. دبیر جشنواره نهایت تلاشش را کرده، اما شرایط کشور و اداره کل هنرهای نمایشی در بخش بین‌الملل مناسب نبود. تغییرات مدیریتی اخیر باعث شد گروه‌های خارجی نتوانند شرکت کنند. امیدوارم از همین فردا برای دوره بعد برنامه‌ریزی شود، چون جشنواره بین‌المللی بدون حضور خارجی معنا ندارد. هر کوتاهی در این زمینه ضربه‌ای به تئاتر ایران است.

این تغییرات مدیریتی چه تأثیری بر شما

مدیران استانی دارد؟
وقتی فراخوان‌ها دیر اعلام شود، زمان تولید آثار باکیفیت از بین می‌رود. مثلاً در جشنواره شهروند فقط ۵۰ روز زمان داشتیم که کافی نبود. باید بلافاصله بعد از پایان هر دوره، فراخوان بعدی منتشر شود تا گروه‌ها فرصت آماده‌سازی داشته باشند.

بودجه جشنواره‌ها از کجا تأمین می‌شود؟

صادقانه بگوییم، بودجه اصلی را نمی‌گیریم. بخشی از دستمزد گروه‌ها را اداره کل هنرهای نمایشی پرداخت می‌کند، اما جشنواره‌ها مشارکتی‌اند. بودجه اندک است، اما هنرمندان باعث تداوم آن می‌شود. مسئولان باید بیشتر حضور نمایند، در حمایت عملی از این جشنواره‌ها فعال باشند.